

ELINTARVIKKEIDEN NIMISUOJAN VALVONTAOHJE

Nimisuojaajärjestelmän kuvaus

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden nimisuojaajärjestelmä on ollut Euroopan yhteisön laajuisena voimassa vuodesta 1993. Järjestelmän tarkoituksena on suojata elintarvikkeita ja maataloustuotteita vakiintuneen nimen väärinkäytöltä.

Nimisuojaus (nimen rekisteröinti) koskee yleensä tuotteita, jotka erottuvat ominaisuuksiltaan muualla valmistetuista vastaavista elintarvikkeista tai joita on valmistettu tai tuotettu perinteisesti tietyllä alueella tai tietyllä valmistusmenetelmällä yli 30 vuoden ajan.

Nimisuojausta voi hakea ainoastaan useampi tuottaja yhdessä tai näitä edustava järjestö tai organisaatio. Yksittäinen tuottaja ei voi hakea tuotteelleen suojaa paitsi poikkeustapauksissa.

Nimen rekisteröinti on kaksivaiheinen prosessi, joka koostuu kansallisesta käsittelystä ja käsittelystä yhteisötasolla. Hakemus tehdään Maaseutuvirastolle, joka järjestää kansallisen selvityksen ja tekee sen pohjalta asiassa päätöksen. Tämän jälkeen hakemus toimitetaan komissioon, joka käsittelee hakemuksen yhteisötasolla ja rekisteröi nimityksen.

Nimisuojausten on saanut tähän mennessä EU:n alueella yli 1200 tuotetta. Suojatuista tuotteista suurimman ryhmän muodostavat juustot, seuraavaksi suurimpina ryhminä ovat hedelmät ja vihannekset, liha ja lihajalosteet sekä oliiviöljyt. Osa suojatuista nimistä on tunnettuja vain kansallisesti, osa tunnetaan eri puolilla maailmaa. Kaikki ovat kuitenkin vähintään omalla alueellaan maineikkaita ja tärkeitä tuotteita. Eniten suojattuja tuotteita on Ranskassa ja Italiassa. Seuraavina tulevat Portugal, Espanja ja Kreikka. Kaikilla näillä mailla on pitkät perinteet paikallisten elintarvikkeidensa kansallisesta suojauksesta jo ennen EU:n nimisuojaajärjestelmien voimaantuloa.

Suojattuja nimiä saa käyttää ainoastaan niillä edellytyksillä, jotka on esitetty nimisuojaattujen tuotteiden rekisteröintihakemusten tuote-eritelmissä (spesifikaatioissa). Tuote-eritelmiä on mahdollista jälkikäteen päivittää, jos nimisuojaaja hakenut taho haluaa täsmentää sitä tai muuttaa sitä joiltain osin.

Toimijan tulee ilmoittaa valvovalle elintarvikevalvontaviranomaiselle ennakkotarkastusta varten nimisuojaatuotteen nimi ja valmistuspaikka ennen nimisuojaatuotteen markkinoille saattamista. Vuoden 2015 alussa markkinoilla jo olevien nimisuojaattujen elintarvikkeiden valmistajien on tehtävä ilmoitus vuoden 2015 loppuun mennessä.

Nimisuojaaja koskevat säädökset

- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1151/2012 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden laatuajärjestelmistä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:FI:PD E>

- Komission täytäntöönpanoasetus (EU) N:o 668/2014 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden laatujärjestelmistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1151/2012 soveltamissäännöistä: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0668&qid=1445416904086&from=FI>
- Elintarvikelaki 23/2006, 9, 54 d ja 54 e §: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060023?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=elintarvikelaki>
- Maa- ja metsätalousministeriön asetus 1153/2014 nimisuojuustuotteiden rekisteröimisestä ja ilmoituksesta rekisteröidyn nimisuojuustuotteen valmistamisesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141153>
- Komission tiedonanto – Suuntaviivat suojatun alkuperänimityksen (SAN) tai suojatun maantieteellisen merkinnän (SMM) saaneita tuotteita ainesosina sisältävien elintarvikkeiden merkinnöistä (2010/C 341/03)

Nimisuojujärjestelmät

Suojausjärjestelmiä on kolme erilaista. Näistä kaksi, suojattu alkuperänimitys (**SAN**) ja suojattu maantieteellinen merkintä (**SMM**), rajaavat tuotteen valmistamisen ja/ tai tuotannon vain sen perinteiselle maantieteelliselle alueelle. Kolmas suojausjärjestelmä, aito perinteinen tuote (**APT**), puolestaan suojaa tuotteen perinteisen valmistusmenetelmän ja ainesosat.

1. Suojattu alkuperänimitys (SAN)

Tuotteen tuotannon, jalostuksen ja käsittelyn pitää tapahtua tietyllä maantieteellisellä alueella. Tuotteen laatu tai sen ominaisuudet johtuvat olennaisesti kyseisestä maantieteellisestä alueesta, esimerkiksi siellä tuotetusta raaka-aineesta.

Suomalaisista tuotteista on alkuperänimityksenä suojattu Lapin Puikula (1997), Lapin Poron liha (2009), Lapin Poron kuivaliha (2010), Lapin Poron kylmäsavuliha (2011) sekä Kitkan viisas (2013).

Esimerkkejä eurooppalaisista tuotteista: Parmigiano Reggiano – juusto (Italia), Danablu-juusto (Tanska), Feta-juusto (Kreikka), Roquefort-juusto (Ranska), Gorgonzola-juusto (Italia), Prosciutto di Parma (Parman kinkku, Italia), Prosciutto di Carpegna (Italia), Prosciutto di Modena (Italia), Pistacchio verde di Bronte - pistaasipähkinät (Italia), Huile d'olive de Nice, Nizzan oliiviöljy (Ranska), Modenan perinteinen balsamietikka (Italia).

2. Suojattu maantieteellinen merkintä (SMM)

Vähintään yhden seuraavista vaiheista: tuotanto, jalostus tai käsittely, pitää tapahtua tietyllä maantieteellisellä alueella, josta johtuvat tuotteen laatu, maine tai muut ominaisuudet. Osa tuotteen raaka-aineesta voidaan tuoda alueen ulkopuolelta.

Suomalaisista tuotteista on maantieteellisesti suojattu Kainuun rönttönen (2008) sekä Puruveden muikku (2013).

Esimerkkejä eurooppalaisista tuotteista: Navarran parsa (Espanja), Ardennien kinkku (Belgia), Schwarzwaldin kinkku (Saksa), Connemara Hill-alueen lammas (Irlanti), Steirisches Kurbiskeröl - kurpitsansiemenöljy (Itävalta), Aachenin piparkakut (Saksa), Lybekin marsipaani (Saksa).

3. Aito perinteinen tuote (APT)

Aito perinteinen tuote (APT) - suojauksella ei viitata tuotteen alkuperään, vaan pyritään korostamaan tuotteen perinteistä koostumusta tai tuotantotapaa. APT-suojauksen saanutta tuotetta voidaan valmistaa missä tahansa EU:n alueella, mutta tuote on valmistettava rekisteröidyn valmistusmenetelmän mukaisesti ja käyttäen tuote-eritelmän mukaisia raaka-aineita.

Suomalaisista tuotteista APT -suojauksen ovat saaneet Sahti (2002), Kalakukko (2002) ja Karjalanpiirakka (2003).

Esimerkkejä eurooppalaisista tuotteista: Mozzarella -juusto, faluninmakkara (Falukorv), Serrano – kinkku (Jamo□n serrano).

Luettelo nimisuojuista tuotteista

EU:n internetsivuilta DOOR-tietokannasta löytyy ajantasainen listaus nimisuojuista tuotteista:

<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html;jsessionid=pL0hLqgLXhNmFQyFI1b24mY3t9dJQPflq3xbL2YphGT4k6zdWn34!-370879141>

Listalta löytyvät

- rekisteröidyt tuotteet
- tuotteet, joiden rekisteröintihakemus on julkaistu (jäsenvaltiot voivat toimittaa komissiolle vastaväitteitä kuuden kuukauden kuluessa)
- tuotteet, joiden rekisteröintihakemusta ei vielä ole julkaistu

Tuotteita voi hakea maan, tuotetyypin, rekisteröidyn nimen tai hakemuksessa esiintyvän nimen (tuotteet, joita ei vielä ole rekisteröity) perusteella.

Em. linkistä löytyvät myös tuotteiden tuote-eritelvät, joissa on kuvattu tuotteiden valmistusmenetelmä ym. erityisluonteeseen vaikuttavat tekijät.

Nimisuojuuttujen tuotteiden valvonta

Rekisteröidyn nimen käyttämistä ja rekisteröintiehtojen valvontaa suorittavat Elintarviketurvallisuusvirasto ja elintarvikelaissa (23/2006) tarkoitetut muut viranomaiset, alkoholijuomien osalta Sosiaali- ja terveysalan lupa – ja valvontavirasto Valvira.

Em. viranomaiset vastaavat nimisuojaaja koskevien veloitteiden valvonnasta valvontaasetuksen (882/2004/EY) mukaisesti.

Seuraavassa esitetään seikkoja, joihin nimisuojuvalvonnassa tulee erityisesti kiinnittää huomiota.

Alkuperänimityksen (SAN) ja maantieteellisen merkinnän (SMM) suojauksen saaneiden tuotteiden valvonta

Suomalaiset tuotteet

Valvonnassa tulee erityisesti huolehtia siitä, että nämä Suomessa rekisteröidyt tuotteet, joiden eritelvämukaisuuteen on mahdollista vaikuttaa, täyttävät eritelvien vaatimukset tuotekuvauksen, maantieteellisen alueen, alkuperätodisteen ja tuotantomenetelmän suhteen.

Lapin Puikula (SAN)

Lapin Puikula – perunaa myytäessä tulee varmistaa, että se on tuotettu ja pakattu Lapissa ja edustaa kyseistä perunalajiketta.

Suojaus koskee ainoastaan nimitystä Lapin Puikula, joten pelkällä Puikula – nimityksellä perunaa voidaan tuottaa ja pakata myös muualla kuin Lapissa.

Lapin Poron liha (SAN)

Lapin Poron lihaa myytäessä tulee varmistaa, että liha on tuotettu, leikattu ja pakattu Suomen poronhoitoalueella. Alue käsittää poronhoitolain (848/1990) mukaan entisen Lapin läänin alueen Kemin ja Tornion kaupunkeja sekä Keminmaan kuntaa lukuun ottamatta, ja entisestä Oulun läänistä Hyrynsalmen, Kuivaniemen, Kuusamon, Pudasjärven, Suomussalmen, Taivalkosken ja Yli-lin kuntien alueet sekä Kiiminkijoen ja Puolanka-Hyrynsalmi maantien pohjoispuolella olevat alueet Puolangan, Utajärven

ja Ylikiimingin kunnista. Lapin Poron lihaa voidaan myydä koko-, puoli- ja neljännesruhoina sekä ruhon- tai lihasosittain pakattuna. Tarkempi kuvaus on eritelmässä <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:019:0022:0026:FI:PDF>

Suojaus koskee ainoastaan nimitystä Lapin Poron liha.

Lapin Poron kuivaliha (SAN)

Lapin Poron kuivaliha koostuu poron kokonaisista lihaksista ja lihasosien paloista. Valmiit tuotteet ovat 1-5 cm:n paksuisia ja 10-20 cm pitkiä, erimuotoisia paloja tai viipaleita. Tuotteiden paino vaihtelee sadasta grammasta muutamaan sataan grammaan. Lapin Poron kuivaliha tuotetaan, jalostetaan ja pakataan Suomen poronhoitoalueella. Tarkempi kuvaus on eritelmässä <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:042:0012:0015:FI:PDF>

Suojaus koskee ainoastaan nimitystä Lapin Poron kuivaliha.

Lapin Poron kylmäsavuliha (SAN)

Lapin Poron kylmäsavuliha koostuu savustetuista kokonaisista poron lihaksista ja lihasosien paloista. Lapin Poron kylmäsavulihan kypsytyksessä kestää n. viikon ja se tehdään kylmäsavuhuoneissa tai – kaapeissa savustamalla ja kosteutta haihduttamalla. Savu muodostetaan leppä-, koivu- tai katajapurusta kytösavumenetelmällä. Lapin Poron kylmäsavuliha tuotetaan, jalostetaan ja pakataan Suomen poronhoitoalueella. Tuotteen tarkempi kuvaus on eritelmässä <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:225:0012:0015:FI:PDF>

Suojaus koskee ainoastaan nimitystä Lapin Poron kylmäsavuliha.

Kitkan viisas (SAN)

Kitkan viisas -nimitystä käytetään Koillismaan ylänköalueen järvistä pyydetyistä muikeista, joiden erityisominaisuutena on pehmeä ruoto. Tarkempi kuvaus on eritelmässä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:136:0013:0015:FI:PDF>

Kala on pyydettävä eritelmässä määritellyltä maantieteelliseltä alueelta. Laadun takaamiseksi myös alkukäsittelyn on tapahduttava samalla maantieteellisellä alueella. Alkukäsittelyksi luetaan kalan perkaaminen ja pakastaminen. Kitkan viisaan voi erottaa muista muikeista pienemmästä koosta ja pehmeästä ruodosta.

Kainuun rönttönen (SMM)

Valvonnassa tulee varmistaa, että tuote on valmistettu rekisteröintihakemuksen eritelmässä kuvatun valmistusmenetelmän mukaisesti, ja että valmistajan tuotantopaikka sijaitsee Kainuun maakunnassa.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:074:0072:0075:FI:PDF>

Puruveden muikku (SMM)

Puruveden muikku- nimitystä käytetään Saimaan koillisosassa sijaitsevan Puruveden järvioltaasta pyydetystä muikusta (*Coregonus albula*). Muihin muikkuihin verrattuna se on väriykseltään selkeästi hopeisempi. Puruveden muikku on pyydettävä määritellyltä maantieteelliseltä alueelta. Sallittuja pyyntimuotoja ovat nuotta-, rysä- ja verkkokalastus.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:140:0017:0019:FI:PDF>

Mualla EU:ssa rekisteröidyt tuotteet (SAN ja SMM)

Valvonnassa tulee varmistaa, ettei muissa maissa rekisteröityjä tuotteita valmisteta Suomessa. Lähinnä tällöin tulevat kysymykseen juustot; esimerkiksi Parmigiano Reggiano– juusto, Danablu-juusto, Feta-juusto, Roquefort-juusto, Gorgonzola-juusto. Valvonnassa tulee puuttua myös havaittuihin ristiriitaisuuksiin tuotteen nimen ja merkityn tai todennäköisen valmistuspaikan välillä.

Muiden kuin suojan saaneiden nimien yhteyteen ei ole mahdollista liittää viittausta suojattuun nimeen ja esimerkiksi seuraavankaltaisia ilmaisuja: ”laatu”, ”tyyppi”, ”menetelmä”, ”tuotettu kuten” tai ”jäljitelmä”. Siten esim. Feta-juuston tyyppinen juusto ei ole sallittu elintarvikkeen nimi, vaan nimi tulee muodostaa esim. käyttötarkoituksen mukaan, kuten ”salaattijuusto”.

SAN - suojattujen juustojen käsittelyyn (paloittelun, raastamisen ja pakkaamisen) liittyvät rajoitteet, tulee tarkastaa kyseisen tuotteen eritelmästä. Esimerkiksi Parmigiano Reggiano –juuston paloittelu on ensin ollut kiellettyä valmistusalueen ulkopuolella, mutta on nyttemmin sallittua.

Aito perinteinen tuote (APT) – suojauksen saaneiden tuotteiden valvonta

Karjalanpiirakka

Valvonnassa tulee varmistaa, että tuote valmistetaan rekisteröintihakemuksessa esitetyn valmistusmenetelmän mukaisesti: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:102:0014:0015:FI:PDF>

Karjalanpiirakan valmistuksessa voidaan käyttää vain hakemuksessa esitettyjä raaka-aineita ja valmistusmenetelmän tulee kaikilta osin vastata rekisteröintihakemuksen vaatimuksia.

Jos piirakka ei täytä tuote-eritelmässä mainittuja vaatimuksia, on käytettävä muuta nimeä, esimerkiksi ”riisipiirakka”.

Kalakukko

Valvonnassa tulee varmistaa, että tuote valmistetaan rekisteröintihakemuksessa esitetyn valmistusmenetelmän mukaisesti: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:235:0012:0014:FI:PDF>

Suojaus koskee ainoastaan nimeä ”kalakukko”, ei nimiä ”muikkukukko”, ”ahvenkukko”, ”lanttukukko” tms.

EU-logo tai vastaava sanallinen maininta

Nimisuojusten tuotteiden pakkauksissa tulee olla maininta ”suojattu alkuperänimitys” (SAN-suojatut tuotteet), ”suojattu maantieteellinen merkintä” (SMM-suojatut tuotteet)

tai "aito perinteinen tuote" (APT-suojatut tuotteet) tai vaihtoehtoisesti vastaava EU-logo (ks. edellä kohta Nimisuoja järjestelmät). 4.1.2016 alkaen markkinoille tuotavien tuotteiden kohdalla nimisuoja osoittavan logon käyttö on pakollista ja em. sanalliset maininnat yhä sallittuja, mutta eivät pakollisia.

SAN- ja SMM-logoista on tarkemmin säädetty (väreistä, koosta, fontista) komission asetuksen 1898/2006/EY (muutos 628/2008/EY) liitteessä V: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006R1898:20080710:FI:PDF>

Kaikki logot painokelpoisina löytyvät osoitteesta
http://ec.europa.eu/agriculture/quality/schemes/logos/index_en.htm

EU-logon tai vastaavan sanallisen maininnan käyttö, kun elintarvike sisältää nimisuojaattua ainesosaa

Kun nimisuojaattua elintarviketta käytetään toisen elintarvikkeen ainesosana tai ravintolassa tarjottavan annoksen raaka-aineena, voidaan nimisuojaalogoja tai sanallista mainintaa käyttää elintarvikkeen nimen yhteydessä tai ruokalistalla seuraavin edellytyksin:

- nimisuojaattua tuotetta on riittävä määrä, jotta se antaa elintarvikkeelle tai ruokalajille erityisen ominaisuuden
- nimisuojaatun tuotteen prosenttiosuus suositellaan ilmoitettavan elintarvikkeen tai ruokalajin nimen yhteydessä
- elintarvikkeessa tai ruokalajissa ei ole jotakin samantyyppistä ainesosaa, joka saisi virheellisesti hyötyä nimisuojaatusta ainesosasta (esim. elintarvike, joka sisältää sekä Lapin Poron lihaa että muuta poronlihaa)
- elintarvikkeesta tai ruokalajista käy selvästi ilmi, että se ei itsessään ole nimisuojaattu tuote, vaan sisältää sellaista ainesosana.

Toimenpiteet

Mikäli valvonnassa havaitaan väärinkäytöksiä suojaattujen nimitysten käytössä, viranomaisen tulee määrätä merkinnät korjattavaksi lyhyen määräajan puitteissa (Elintarvikelaki (23/2006), 55 §).